

Η διάρθρωση γνώσης μέσω ετυμολογικού συλλογισμού: Το περιβάλλον μέσα από το φακό της Νέας Ελληνικής

Alejandro García-Aragón

Τμήμα Μετάφρασης & Διερμηνείας
Πανεπιστήμιο της Γρανάδας, Ισπανία
aga@ugr.es

Περίληψη

Το EcoLexicon (ecolexicon.ugr.es) είναι μία γνωσιακή βάση ορολογίας (ΓΒΟ) για το περιβάλλον κι αποτελεί την πρακτική εφαρμογή της Ορολογίας Βάσει Πλαισίου (ΟΒΠ) (Faber 2012, Faber *et al.* 2011, κ. ά.). Σκοπός του EcoLexicon είναι η κάλυψη επικοινωνιακών και γνωσιακών αναγκών διαφόρων ομάδων χρηστών, όπως μεταφραστών και κειμενογράφων τεχνικών εγχειριδίων, σε 6 διαφορετικές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων και των Νέων Ελληνικών (León-Araúz *et al.* 2009, García-Aragón 2011, κ. ά.). Οι διάφορες γλώσσες εμφανίζουν μια τάση δόμησης κι απεικόνισης εννοιών και πληροφοριών με βάση την ίδια τους την πραγματικότητα, την εξέλιξή τους και τις γεωπολιτικές συνθήκες, γεγονός που οδηγεί στη δημιουργία διαφόρων τύπων γλωσσολογικών ασυμμετριών ή ανισομορφισμών μεταξύ τους (cf. Yong & Peng 2007). Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της Νέας Ελληνικής είναι η ετυμολογία κι η ορθογραφία της. Καθώς η Ορολογία Βάσει Πλαισίου υποστηρίζει ότι οι γνωσιακές βάσεις ορολογίας πρέπει να αντανακλούν εννοιολογικές δομές όπως ακριβώς αυτές σχετίζονται στον ανθρώπινο νου (Meyer *et al.* 1992), αυτό σημαίνει ότι οι νεοελληνικοί όροι ή η εξειδικευμένη γνώση πρέπει να απεικονίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως στο νοητικό λεξικό των Ελλήνων στην περίπτωση της Νέας Ελληνικής (cf. Ungerer & Schmid 1996, Jackendoff 2002, Aitchison 2003).

Για τον λόγο αυτό, κάτι που αρχικά μπορεί να θεωρηθεί εμπόδιο στην εκμάθηση μιας γλώσσας, μπορεί τελικά να αποτελέσει εργαλείο για κάποιες εξειδικευμένες ομάδες χρηστών, όπως νέοι μεταφραστές ή άτομα που ασχολούνται με κάποιο νέο θεματικό πεδίο. Στην περίπτωση της Νέας Ελληνικής, η ετυμο-γνωσιακή προσέγγιση (García-Aragón 2013) εξάγει, διαρθρώνει και συστηματοποιεί τη σημασιολογική πληροφορία στην ετυμολογία της Νέας Ελληνικής, η οποία συχνά περνά απαρατήρητη. Επιπλέον, εκμεταλλεύεται ευρέως γνωστές ελληνικές λέξεις στη

μητρική γλώσσα του μεταφραστή ή του μαθητή. Η εννοιολογική μεταφορά (Lakoff 1987, Johnson 1987, Langacker 1987, Kövecses 2002, κ. ά.) κι οι εννοιολογικοί χάρτες (Novak 1998, Novak & Cañas 2006, κ. ά.) παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατασκευή ετυμο-γνωσιακών χαρτών. Πρόκειται για γραφικές διατάξεις (graphical devices) όπου λέξεις που σχετίζονται ετυμολογικά μπορούν να δομηθούν και να ομαδοποιηθούν λογικά με βάση το περιεχόμενο (το Περιβάλλον) και το είδος του «μαθητή» που εμπλέκεται (μεταφραστές). Επίσης, αποτελούν χρήσιμο εργαλείο για τους μεταφραστές της Ελληνικής γλώσσας που κάνουν χρήση της γνωσιακής βάσης EcoLexicon στη δουλειά τους. Αυτό το εργαλείο θα ενσωματωθεί στο λεξικογραφικό αντίστοιχο του EcoLexicon: το MeteoTrad (www.meteotrad.com).

Για να δείξουμε πώς η προσέγγιση αυτή μπορεί να βοηθήσει τους χρήστες του EcoLexicon ή του MeteoTrad να ικανοποιήσουν τις γνωσιακές κι επικοινωνιακές τους ανάγκες στα Νέα Ελληνικά, αναλύσαμε διαφορετικούς περιβαλλοντολογικούς όρους που ανήκουν σε διαφορετικά γνωσιακά υποπεδία του Περιβάλλοντος με σκοπό την εξαγωγή της υποκείμενης ετυμο-σημασιολογικής γνώσης. Τελικά, η πληροφορία αυτή μπορεί να δομηθεί σε ετυμο-γνωσιακούς χάρτες που συνδέονται με το EcoLexicon στο MeteoTrad με αποτέλεσμα η γνώση των μεταφραστών κι η ορολογική απεικόνιση της ορολογίας του περιβάλλοντος στα Νέα Ελληνικά να μπορούν να κατανοηθούν καλύτερα κι, επομένως, να αποκτηθούν.

Λέξεις κλειδιά: EcoLexicon, Νέα Ελληνικά, ορολογία περιβάλλοντος, ετυμο-γνωσιακή προσέγγιση, ετυμολογία, σημασιολογία, εννοιολογική μεταφορά, αναπαράσταση της γνώσης, απόκτηση γνώσης.

0. Εισαγωγή: το EcoLexicon και το MeteoTrad

Το EcoLexicon είναι μια γνωσιακή βάση ορολογίας (ΓΒΟ) για το περιβάλλον κι αποτελεί την πρακτική εφαρμογή της Ορολογίας Βάσει Πλαισίου (ΟΒΠ) (Faber 2012, Faber *et al.* 2011, κ. ά.). Σκοπός του EcoLexicon είναι η κάλυψη επικοινωνιακών και γνωσιακών αναγκών διαφόρων ομάδων χρηστών, όπως μεταφραστών και κειμενογράφων τεχνικών εγχειριδίων, σε 6 διαφορετικές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων και των Νέων Ελληνικών (López, Buendía & García-Aragón 2012, Faber, León & Reimerink 2011, García-Aragón 2011, León, Reimerink & García-Aragón 2010). Σήμερα το EcoLexicon αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο της

νεοελληνικής ορολογίας στον τομέα του Περιβάλλοντος, με 3.524 έννοιες και 18.583 όρους, εκ των οποίων οι 4.969 είναι στα Νέα Ελληνικά (27% του συνόλου των όρων και των παραλλαγών τους) (León, Reimerink & García-Aragón 2013). Αυτή η πληροφορία εμφανίζεται στην πολυτροπική διεπαφή της ΓΒΟ μέσω δυναμικών δικτύων και πλευρικών παραθύρων.

Η Ορολογία Βάσει Πλαισίου υποστηρίζει ότι οι ΓΒΟ πρέπει να αντικατοπτρίζουν τις εννοιολογικές δομές όπως ακριβώς αυτές συσχετίζονται στον ανθρώπινο νου (Meyer *et al.* 1992). Αυτό σημαίνει ότι οι νεοελληνικοί όροι ή η εξειδικευμένη γνώση πρέπει να απεικονίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως στο νοητικό λεξικό των Ελλήνων (cf. Ungerer & Schmid 1996, Jackendoff 2002, Aitchison 2003), κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση πλαισίων.

Ωστόσο, δεδομένου ότι διάφορες γλώσσες παρουσιάζουν μια τάση να ομαδοποιούν, να δομούν και να απεικονίζουν έννοιες με βάση τις μοναδικές συνθήκες και την εξέλιξή τους, αυτό οδηγεί στη δημιουργία γλωσσολογικών ασυμμετριών κι ανισομορφισμών (cf. Yong and Peng 2007: 136-139, García-Aragón 2012). Συνεπώς, χρειάζονται καινοτόμα λεξικογραφικά λήμματα και άρθρα προκειμένου να βοηθήσουν το EcoLexicon στην κάλυψη των αναγκών των χρηστών του. Κάπου εδώ έρχεται να βοηθήσει το λεξικογραφικό «ταίρι» του EcoLexicon, το online λεξικό Meteotrad (www.meteotrad.com), Μετεωρολογία και Κλιματολογία για μεταφραστές.

Η Λειτουργική Θεωρία της Λεξικογραφίας (The Function Theory of Lexicography) (Bergenholtz & Tarp 2003, 2004, 2010; Nielsen 2010; Tarp 2008, 2013a, 2013b; Tarp & Fuertes-Olivera 2014) υποστηρίζει ότι τα λεξικά είναι «χρήσιμα προϊόντα (utility products) σχεδιασμένα να βοηθούν συγκεκριμένες κατηγορίες χρηστών σε συγκεκριμένα καταστάσεις να επιλύσουν συγκεκριμένα προβλήματα» (Nielsen 2010). Στην περίπτωση των μεταφραστών, απαιτείται ένα πολυχρηστικό εργαλείο που θα περιγράφει (α) τη σημασία των λέξεων, (β) τη χρήση τους στο συγκεκριμένο, (γ) τις πιθανές τους αντιστοιχίσεις σε άλλες γλώσσες και (δ) τη θέση τους στη διαμόρφωση του νοητικού λεξικού (Tercedor, López & Faber 2013). Επιπρόσθετα, θα πρέπει να διευκολύνει τη διαδικασία απόκτησης της υποκείμενης γνώσης που προέρχεται από εξειδικευμένους όρους, αυξάνοντας μ' αυτόν τον τρόπο την παραγωγικότητα των μεταφραστών και την ποιότητα σ' ένα συγκεκριμένο θεματικό πεδίο, εξοικονομώντας ταυτόχρονα χρόνο και χρήμα. Εάν τα κύρια χαρακτηριστικά μιας γλώσσας (π. χ. στην περίπτωση των Νέων Ελληνικών, η

ετυμολογία κι η ορθογραφία) αξιοποιούνται με σκοπό την επίτευξη αυτού του στόχου, οι μεταφραστές μπορούν να επωφεληθούν από συμπληρωματικά βοηθήματα, όπως οι ετυμο-γνωσιακοί χάρτες (García-Aragón 2013). Μετά από έρευνα που έγινε με σκοπό τη δημιουργία του λεξικού MeteoTrad, φάνηκε ότι οι μεταφραστές θα επωφελούνταν από μία «χειραφετική λεξικογραφία» που θα μπορούσε να τους κάνει περισσότερο αυτόνομους.

Πάνω σ' αυτή τη γραμμή, κάτι που αρχικά μπορεί να θεωρηθεί εμπόδιο στην εκμάθηση μιας γλώσσας (στην περίπτωση των Νέων Ελληνικών, η ετυμολογία κι η ορθογραφία), μπορεί τελικά να αποτελέσει εργαλείο για εξειδικευμένες ομάδες χρηστών, όπως νέοι μεταφραστές ή άτομα που ασχολούνται με κάποιο νέο θεματικό πεδίο.

Για να δείξουμε πώς αυτή η ετυμο-γνωσιακή προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει τους χρήστες του EcoLexicon ή του MeteoTrad να ικανοποιήσουν τις γνωσιακές κι επικοινωνιακές τους ανάγκες στα Νέα Ελληνικά, θα αναλύσουμε διαφορετικούς περιβαλλοντολογικούς όρους που ανήκουν σε διαφορετικά γνωσιακά υποπεδία του Περιβάλλοντος με σκοπό την εξαγωγή της υποκείμενης ετυμο-σημασιολογικής γνώσης. Τελικά, η πληροφορία αυτή μπορεί να δομηθεί σε ετυμο-γνωσιακούς χάρτες που συνδέονται με το EcoLexicon και το MeteoTrad κι έτσι η γνώση των μεταφραστών κι η ορολογική απεικόνιση της ορολογίας του περιβάλλοντος στα Νέα Ελληνικά μπορούν να κατανοηθούν καλύτερα κι, επομένως, να αποκτηθούν.

1. Η ετυμο-γνωσιακή προσέγγιση

Η ετυμο-γνωσιακή προσέγγιση είναι το αποτέλεσμα ποιοτικής έρευνας που αποσκοπεί στο να κάνει σαφή κάθε είδους σημασιολογική πληροφορία που περνά απαραίτητη στη διαδικασία εκμάθησης των Ελληνικών ως ξένης γλώσσας, βελτιώνοντας, παράλληλα, παραδοσιακές μεθόδους εκμάθησης των Νέων Ελληνικών. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική δόμηση των Ελληνικών π. χ. ρίζες ή έτυμα κι ο σχηματισμός λέξεων ή παραγώγων (García-Aragón 2013), ή όπως το θέτουν οι Clavo-Sebastián και Martín de Hoyos 2011: 737 «συστατικά στοιχεία» των ελληνικών στις φυσικές επιστήμες.

Ο μεγάλος αριθμός παραγώγων αποτελεί ένα από τα πιο δύσκολα εμπόδια που πρέπει να ξεπεράσει κάποιος που μαθαίνει Νέα Ελληνικά, όπως επίσης και μία

απαρχαιωμένα και φαινομενικά παράλογη ορθογραφία. Ωστόσο, αυτό είναι όντως φαινομενικό, διότι όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των λεξικών μονάδων που εμφανίζουν ετυμολογική συσχέτιση, τόσο πιο εύκολες είναι η ομαδοποίηση, η καταγραφή κι η ανάκτησή τους (νοητικά).

Σύμφωνα με τον Goswami et al. (1997), η διαφάνεια της ελληνικής ορθογραφίας μπορεί να διευκολύνει την αναγνώριση μικρότερων μονάδων εντός των λέξεων. Η προσέγγισή μας βασίζεται στην υπόθεση ότι οι μικρότερες αυτές μονάδες συχνά «κουβαλούν» την ίδια, ή σχεδόν την ίδια, *υπονοούμενη σημασιολογική πληροφορία*. Η κοινή σημασιολογική πληροφορία ανάμεσα σε κάθε έτυμο και τα παράγωγά του διαπιστώνεται μέσα από την ορθογραφία τους. Για παράδειγμα, η λέξη «*μεσημεριανό*» σχετίζεται πρακτικά κι ετυμολογικά με το *πότε* αυτό τρώγεται: *μεσημέρι* (*μέση* + *ημέρα*). Αυτό δε συμβαίνει συχνά στις γλώσσες του δυτικού κόσμου επειδή οι όροι είναι πιο «αδιαφανείς». Κατά προσέγγιση, η λέξη *ημέρα* εντοπίζεται σε πολλές άλλες ελληνικές λέξεις, όπως *ημερήσιος*, *καθημερινός*, *ισημερινός*, *μεσημέρι*, *μεσημεριανό*, *ενημερία*, *εφημερίδα*, *πενθήμερο*, *καλημέρα*, *σήμερα*, *ενημερώνω*, *εφήμερος*, *ημερομηνία*, *ημερολόγιο*, κλπ. Αρχικά οι αντίστοιχες έννοιες μπορεί να μην είναι αλληλένδετες και να μην ταυτίζονται ακριβώς με αυτές που υπάρχουν στο λεξιλόγιο της μητρικής γλώσσας του «μαθητή».

Για παράδειγμα, οι ίδιες λέξεις αυτές δεν φαίνονται να έχουν κάποια φαινομενική συσχέτιση στα αγγλικά (*daily*, *everyday*, *equator*, *noon*, *lunch*, *prosperity*, *newspaper*, *five-day*, *good morning*, *today*, *to update*, *ephemeral*, *date*, *calendar*, etc.) ή στα ισπανικά (*diario*, *cotidiano*, *ecuador*, *mediodía*, *almuerzo*, *prosperidad*, *periódico*, *de cinco días*, *buenos días*, *hoy*, *actualizar*, *efímero*, *fecha*, *calendario*, etc.) (García-Aragón 2013). Παρ' όλα αυτά, υπάρχει μια σημασιολογική σχέση της έννοιας *ημέρα* με αυτούς τους όρους, που δεν είναι τόσο εμφανής στην αγγλική ή στην ισπανική γλώσσα. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται πιο έντονα στα Νέα Ελληνικά σε σύγκριση με άλλες γλώσσες και πιστεύουμε ότι πρέπει να διαρθρωθεί και να αξιοποιηθεί τόσο για τους ομιλούντες την ελληνική ως μητρική γλώσσα όσο και για εκείνους που τη μαθαίνουν ως ξένη γλώσσα.

Συνεπώς, η προσέγγιση αυτή δε βλέπει την ετυμολογία των Νέων Ελληνικών με αυστηρό μάτι. Αντίθετα, αξιοποιεί ευρέως γνωστές ελληνικές λέξεις που είναι εν γνώσει του «μαθητή» ή λέξεις της μητρικής του γλώσσας των οποίων τα έτυμα προέρχονται από αρχαίες ελληνικές ρίζες (όπως συμβαίνει, άλλωστε, και στις περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες) και που χρησιμοποιούνται ακόμη στα Νέα

Ελληνικά (García-Aragón 2013). Επομένως, η πρότερη γνώση του «μαθητή» μετατρέπεται και προσανατολίζεται εκ νέου με σκοπό να εξαχθεί και να τονιστεί οποιαδήποτε κοινή σημασία μεταξύ της μητρική του γλώσσας και των Νέων Ελληνικών.

Υπάρχουν επίσης καινοτόμοι και παρόμοιοι τρόποι διδασκαλίας ή εκμάθησης λεξιλογίου των Νέων Ελληνικών. Για παράδειγμα, μία μελέτη (Kitsa, 2006) χωρίζει το λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας σε «μορφήματα που σχηματίζουν λέξεις» με 12 διαφορετικές λεξικές μονάδες. Μεταξύ άλλων, ερευνά και ομαδοποιεί παραδείγματα σύνθετων λέξεων, όπως *βιο-/βιο-*, *χρον-/χρον-*, *-μανής/-μανία*, *άνθρωπο-/άνθρωπος*, *παλαιο-/παλιο-*, κλπ. κι αλλόμορφων, όπως *εργ-/οργ-/οουργ-*, *υδρ-/υδατ-*, *γαλ-/γαλατ-/γαλακτ-*, *γαιο-/γεω-/γη-/γειος*, κλπ. Όλα αυτά έχουν ένα σαφές σημασιολογικό φορτίο που μπορεί να αξιοποιηθεί: *ζωή*, *χρόνος*, *μανία*, *άνθρωπος*, *παλιός*, *εργασία*, *ύδωρ*, *γάλα*, *γη*, κλπ. Ωστόσο, μερικά από αυτά, κι ιδιαίτερα παραδείγματα προθεμάτων κι επιθεμάτων, όπως *περι-*, *-άτος*, *-άδικο*, *-ίδικο*, *απο-/απ-/αφ-*, *αυτο-/αυθ-*, *αντι-/αντ-/ανθ-*, *παρα-*, *υπό-/υφ-*, *προ-*, κλπ., δεν παρουσιάζουν ένα σαφές σημασιολογικό φορτίο ή είναι εξαιρετικά γενικά ή ασαφή. Επομένως, δεν μπορούν να αξιοποιηθούν ετυμο-γνωσιακά, σύμφωνα με την προσέγγισή μας. Δεδομένου ότι υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός λέξεων που εμπίπτουν σ' αυτές τις κατηγορίες, γι' αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο να τις ομαδοποιήσουμε κατά ένα τρόπο σημασιολογικά συνεκτικό/λογικό.

Επίσης, πρέπει να γνωρίζουμε ότι στην περίπτωση των σύνθετων ρημάτων, όπως, για παράδειγμα, των ρημάτων *υπομένω*, *επιμένω* και *προσμένω*, «οι σημασίες τους δε δηλώνουν απλά το αποτέλεσμα της σημασίας των προθέσεων (*υπό*, *επί*, *προς*) και του ρήματος (*μένω*)» (Mela-Athanasopoulou, 2009: 191).

2. Ετυμο-γνωσιακοί χάρτες

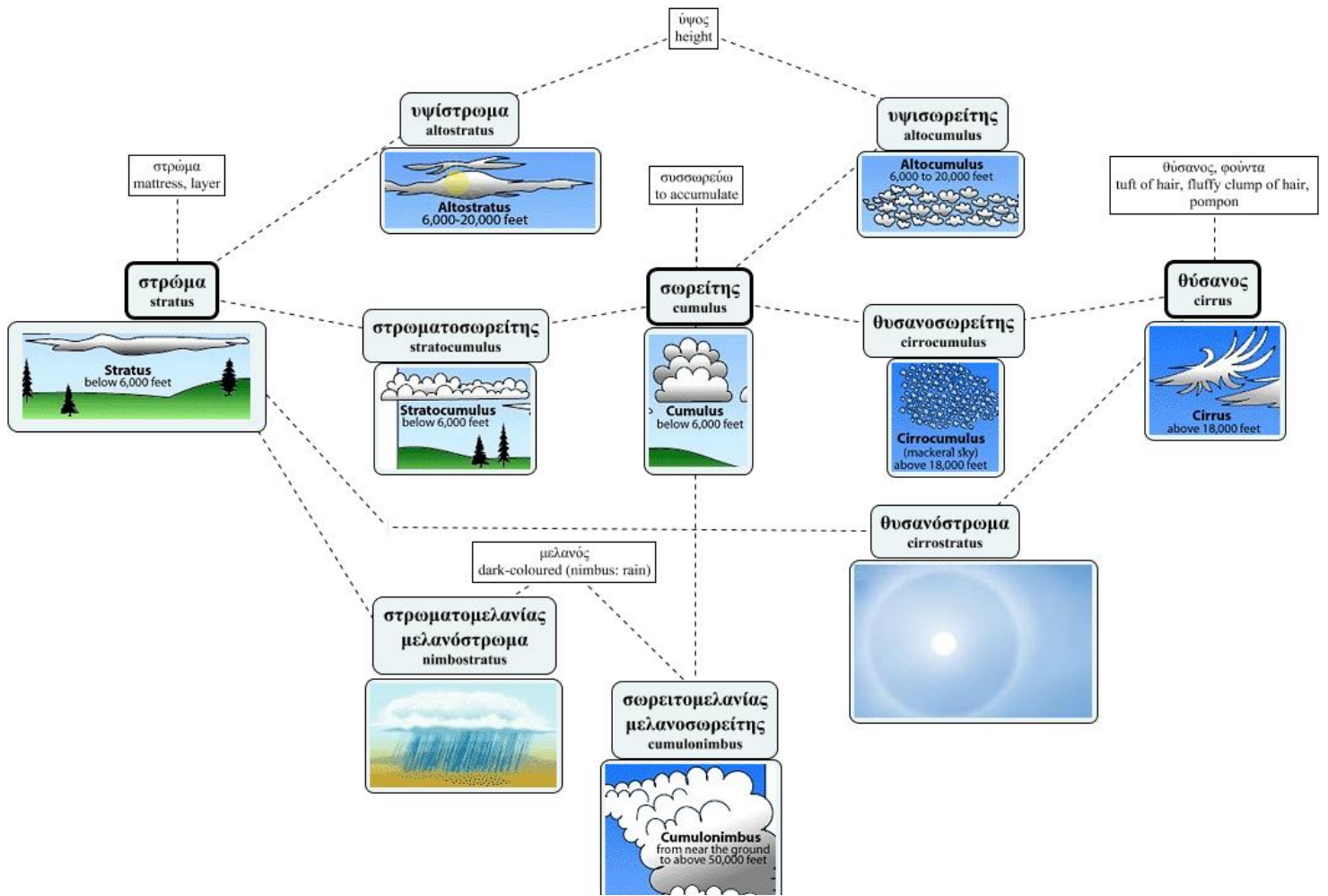
Η εννοιολογική μεταφορά (Lakoff 1987, Johnson 1987, Langacker 1987, Kövecses 2002, κ. ά.) κι οι εννοιολογικοί χάρτες (Novak 1998, Novak & Cañas 2006, κ. ά.) παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατασκευή ετυμο-γνωσιακών χαρτών. Πρόκειται για γραφικές διατάξεις (graphical devices) όπου λέξεις που σχετίζονται ετυμολογικά μπορούν να δομηθούν και να ομαδοποιηθούν λογικά με βάση το περιεχόμενο (subject-matter) (στην περίπτωσή μας, το Περιβάλλον) και το είδος του «μαθητή» που εμπλέκεται. Επίσης, αποτελούν χρήσιμο εργαλείο για τους μεταφραστές Νέων

Ελληνικών, που κάνουν χρήση της γνωσιακής βάσης EcoLexicon στη δουλειά τους ή του λεξικού Meteotrad, που θα αποτελέσει το μελλοντικό λεξικογραφικό «ταίρι» της Ecolexicon.

Επομένως, εκμεταλλευόμαστε το ίδιο φαινόμενο που περιγράφηκε προηγουμένως με την ετυμολογική οικογένεια της *ημέρας*, διότι παρατηρείται επίσης σε εξειδικευμένη ορολογία στο γνωσιακό πεδίο *περιβάλλον*. Για παράδειγμα, η μορφολογία των νεφών θα μπορούσε να γίνει κατανοητή και να απεικονιστεί χρησιμοποιώντας μόνο 5 γνωστές λέξεις ή έτυμα: *στρώμα*, *ύψος*, *συσσωρεύω*, *θύσανος* και *μελανός*. Ένας μεταφραστής, που δεν έχει ως μητρική γλώσσα τα ελληνικά, θα το έβρισκε αυτό χρήσιμο.

Συσχετίζοντας το στρώμα με την παρακάτω εξίσωση «mattress = layer = stratus», ένας εξειδικευμένος μεταφραστής θα αναγνώριζε τί είναι το *υψίστρωμα* (ύψος + στρώμα = high + layer → *altostratus*) ή θα συμπεραίνε τι είναι ο *στρωματομελανίας* (στρώμα + μελανός = layer + black cloud → *nimbostratus*). Βέβαια, αυτό θα μπορούσε να εφαρμοστεί κι από την αντίθετη πλευρά, π.χ. στην περίπτωση κάποιου μεταφραστή που μιλά ελληνικά και θέλει να θυμηθεί βασικούς κανόνες που αφορούν τη διεθνή ονοματολογία της μορφολογίας των νεφών.

Σχήμα 1. Ετυμο-γνωσιακός χάρτης που αφορά την ονοματολογία της μορφολογίας των νεφών.

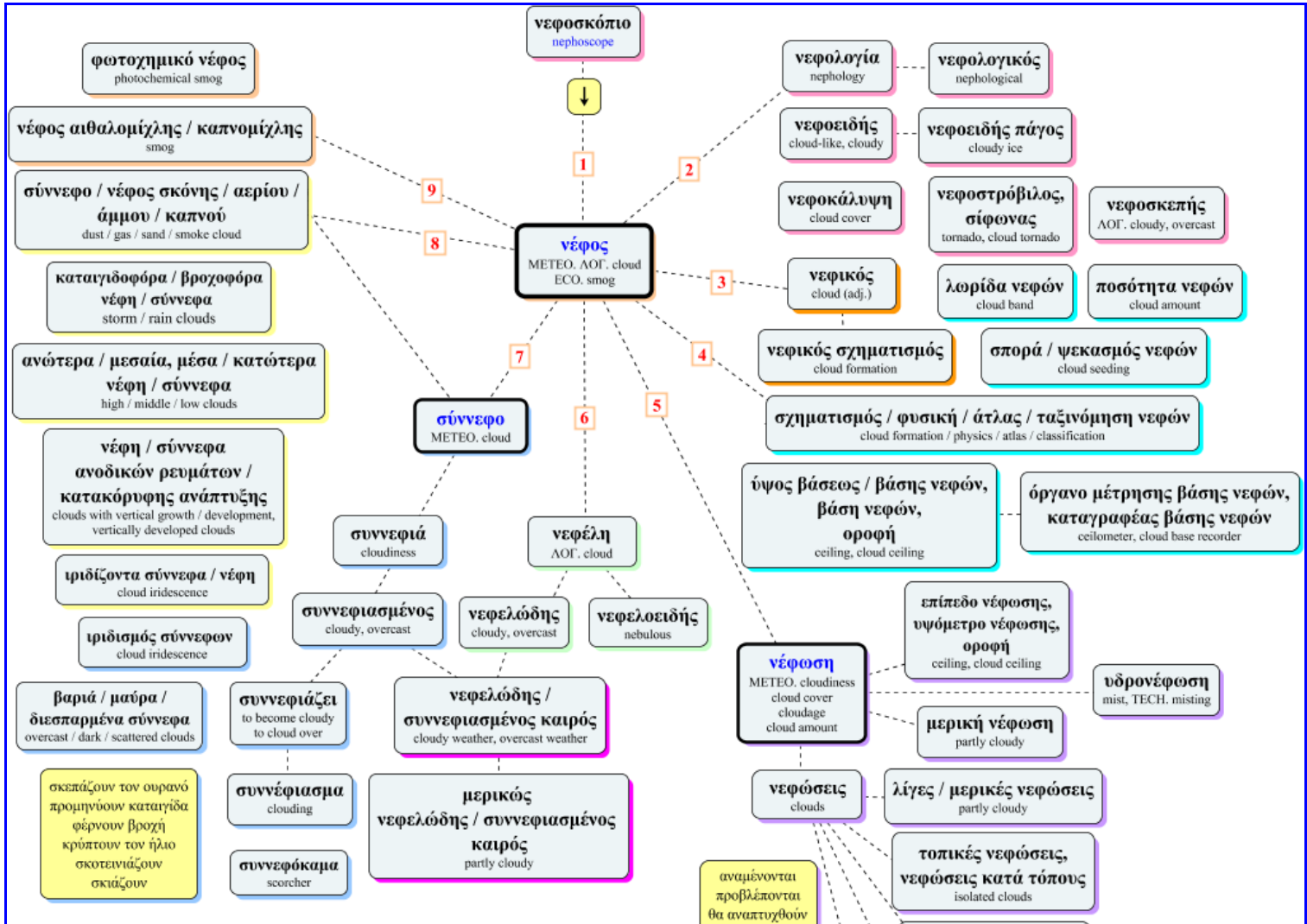

Συνεπώς, οι ετυμο-γνωσιακοί χάρτες απεικονίζουν την εξειδικευμένη λεξικολογική δόμηση και κατανόηση μιας γλώσσας και βασίζονται σε *ad hoc* κατηγοριοποιήσεις και κίνητρα. Αυτοί οι χάρτες εμφανίζουν μία μη ιεραρχική διάρθρωση και μπορεί να είναι μονο-, δι- ή πολυγλωσσικοί, κάτι που εξαρτάται από το υπόβαθρο και τους στόχους του κάθε χρήστη, ενώ κι η οργάνωσή τους είναι ευέλικτη και δυναμική ανάλογα με τη δραστηριότητα, το επίπεδο και το είδος του «μαθητή».

Οι ετυμο-γνωσιακοί χάρτες δεν μπορούν να προέρχονται κατευθείαν από κάποιο γνωσιακό πεδίο, επειδή δεν απεικονίζουν τις κοινές σχέσεις με έννοιες σε κάποιο συγκεκριμένο (υπο)πεδίο ή κάποιο γεγονός όπως συμβαίνει στην Ορολογία Βάσει Πλαισίου. Αντί αυτού, οι χάρτες αυτοί απεικονίζουν ένα συγκεκριμένο κοινό νόημα μέσω της απεικόνισης διαφορετικών εννοιών. Ο κυριότερος περιορισμός είναι η κατευθυντικότητα, η οποία πρέπει να είναι από τα ελληνικά προς τη μητρική γλώσσα

του μαθητευόμενου. Ωστόσο, μπορεί να γίνουν κάποιες προσπάθειες σχετικά με υποομάδες ετυμολογικών οικογενειών, όπως στην περίπτωση του *νέφους*.

Σχήμα 2. Ετυμο-γνωσιακός χάρτης των οικογενειών του *νέφους*

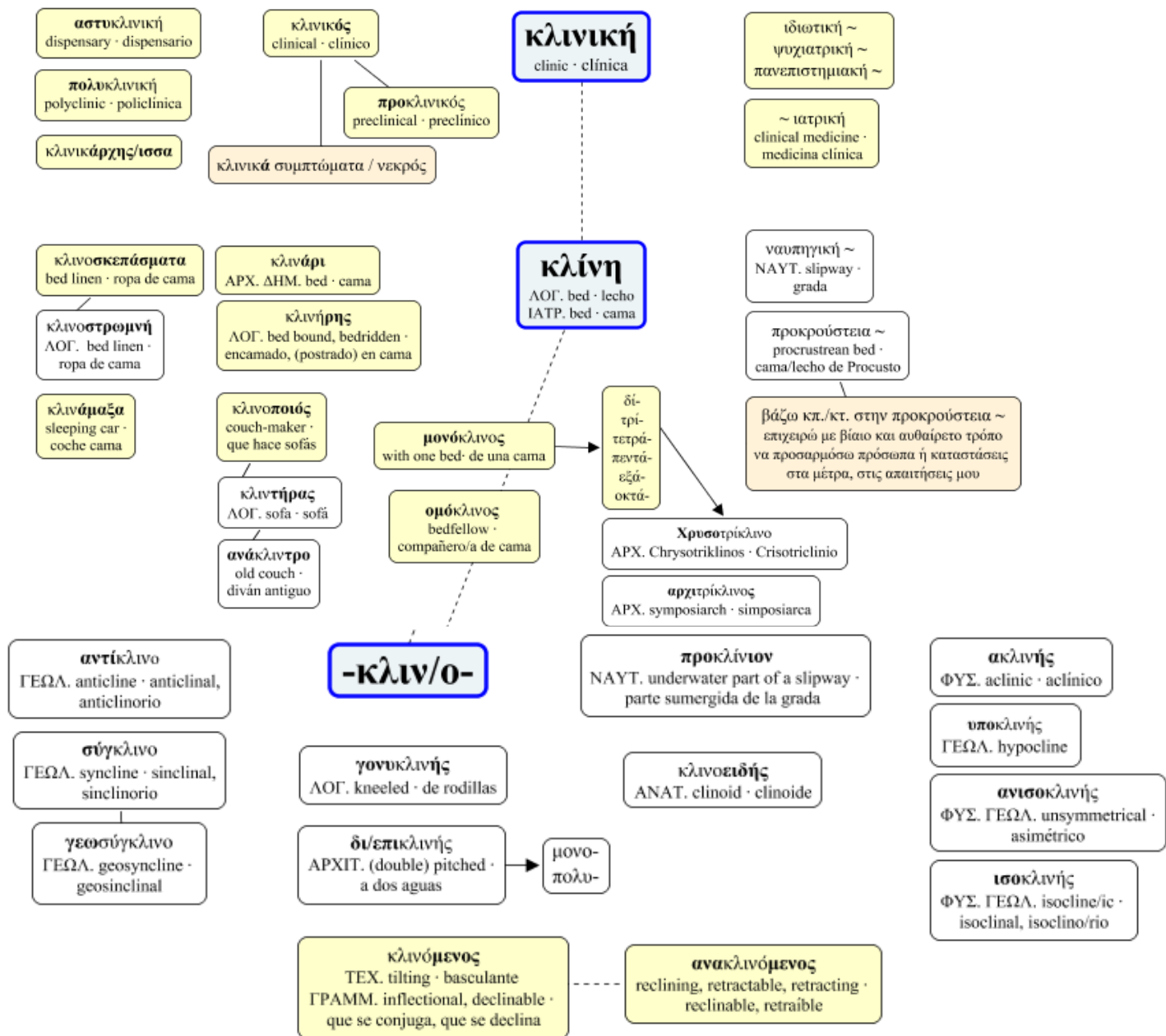

Η λέξη «νεφοσκόπιο» βρίσκεται στην κορυφή της οικογένειας (*νέφος*) επειδή το νεφοσκόπιο συνδέεται άμεσα ετυμολογικά με το νέφος κι η σημασία του είναι η ίδια και στις δύο γλώσσες (Αγγλικά κι Ελληνικά). Διαφορετικές οικογένειες κι υποοικογένειες εμφανίζονται με κόκκινους αριθμούς: 1. Η κορυφή του χάρτη, 2. Λέξεις με το πρόθεμα *νεφο-*, 3. Λέξεις με το πρόθεμα *νέφι-*, 4. Συνήθη συμβάντα με νέφη, 5. Υποοικογένεια της *νέφωσης*, 6. Υποοικογένεια της *νεφέλης*, 7. Υποοικογένεια του *σύννεφου*, 8. Κοινή οικογένεια *σύννεφου* και *νέφους* και 9. Συμβάντα μόνο με το *νέφος*.

Πιστεύουμε ότι όλες αυτές οι οικογένειες συνδέονται μεταξύ τους κι έτσι είναι χρήσιμες για ένα ξένο μεταφραστή που ασχολείται με τομείς και πεδία της ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑΣ, όπως η πρόγνωση καιρού, τα δελτία καιρού, η περιγραφή νεφών, η οικολογία, η ατμοσφαιρική ρύπανση, κλπ.

Σ' ένα πιο εξειδικευμένο συγκείμενο, για παράδειγμα, στη ΓΕΩΛΟΓΙΑ, μπορούμε να βρούμε μία ολόκληρη οικογένεια λέξεων που συνδέονται ετυμολογικά μεταξύ τους: *αντίκλινο, σύγκλινο, γεωσύγκλινο, ισοκλινής, υποκλινής, ανισοκλινής*. Αυτές οι λέξεις συνδέονται με τη διεθνώς γνωστή λέξη *κλινική*.

Σχήμα 3. Ετυμο-γνωσιακός χάρτης της λέξης *κλινική* και των υποοικογενειών της κλίνη και -κλίν/ο-

Στο σχήμα 3 η σημασιολογική και τυπική ομοιότητα των λέξεων *clinic* (αγγλικά), *clínica* (ισπανικά) και *κλινική* (ελληνικά) θεωρείται μία σημαντική συμβολική μονάδα ώστε να αποτελέσει λήμμα. Κάθε ινφογραφικό αντικείμενο που προέρχεται από τους κεντρικούς κόμβους (*κλινική*, *κλίνη*) είναι μία απεικόνιση εννοιών σ' ένα πλαίσιο οικογενειακής ομοιότητας. Η κλινική είναι ένα μέρος όπου υπάρχουν κλίνες (κρεβάτια) και δεν αποτελεί έκπληξη ότι το ελληνικό έτυμο της *κλινικής* συνδέεται ετυμολογικά με την έννοια ΚΡΕΒΑΤΙ, που με τη σειρά της εκφράζεται καλύτερα ως *κλίνη* (το δεύτερο ινφογραφικό αντικείμενο στο κέντρο), που αποτελεί τη λόγια λέξη για το κρεβάτι.

Σε αντίθεση με λέξεις της δημοτικής γλώσσας (ΔΗΜ.) στην *κλινική* και *κλίνη*, σχεδόν όλα τα παράγωγα του -κλιν/ο- είναι μάλλον λόγια (ΛΟΓ.) ή ανήκουν σε συγκεκριμένα γνωσιακά πεδία, όπως ανατομία, αρχαιολογία, αρχιτεκτονική, γεωλογία, ναυσιπλοΐα, τεχνολογία και φυσική. Αυτά τα πεδία σημειώνονται με κεφαλαία ελληνικά (συντόμηση) (ΑΝΑΤ., ΑΡΧ., ΑΡΧΙΤ., ΔΗΜ., ΓΕΩΛ., ΓΡΑΜΜ., ΛΟΓ., ΝΑΥΤ., ΤΕΧ., ΦΥΣ.).

3. Συμπεράσματα

Είδαμε τις πρακτικές εφαρμογές της ετυμο-γνωσιακής προσέγγισης, οι οποίες εφαρμόζονται ως εξειδικευμένο μέσο στην ορολογική βάση EcoLexicon και το λεξικογραφικό της «ταίρι», το on-line λεξικό MeteoTrad. Παρόλο που αξιολογήσαμε λίγους μόνο όρους που σχετίζονται με τα γνωσιακά πεδία της Μετεωρολογίας και της Γεωλογίας, είναι αυτονόητο ότι το λεξικό της μητρικής γλώσσας του «μαθητή» που προέρχεται από τα ελληνικά έτυμα μπορεί εύκολα να προσδιοριστεί κι, επομένως, να αξιοποιηθεί. Αυτή η προσέγγιση επωφελείται της πρότερης γνώσης του «μαθητή» με σκοπό να αποδώσει νόημα, πρωτοτυπία και οικογενειακή ομοιότητα σε «κενές» λέξεις, «παράλογη» ορθογραφία και «μεμονωμένες» εκφράσεις. Καθώς ένας μεγάλος αριθμός λέξεων σχετίζονται μεταξύ τους σημασιολογικά κι ορθογραφικά, αυτό επιτρέπει να ομαδοποιηθούν και να δομηθούν ώστε να μπορούν να ανακτηθούν ευκολότερα, όπως προτάθηκε με τη βοήθεια των χαρτών μας.

Μελλοντικά, σχεδιάζουμε την οργάνωση του συνόλου του λεξιλογίου των Νέων Ελληνικών που σχετίζεται με την Μετεωρολογία γύρω από τα ευρέως γνωστά έτυμα, έτσι ώστε όλο αυτό το δυναμικό να μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο για σκοπούς

λήψης, αλλά επίσης για την παραγωγή κειμένων και το σχηματισμό λέξεων στο λεξικό MeteoTrad.

Αναφορές-Βιβλιογραφία

Aitchison, Jean. 2003. *Words in the mind. An introduction to the mental lexicon*. 3rd edition (1st edition 1987). Oxford & New York: Blackwell.

Bergenholtz, Henning and Sven Tarp. 2003. "Two opposing theories: On H.E. Wiegand's recent discovery of lexicographic functions". *Hermes. Journal of Linguistics* 31, 171-196.

Bergenholtz, Henning and Sven Tarp. 2004. "The concept of dictionary usage". *Nordic Journal of English Studies* 3, 23-36.

Bergenholtz, Henning and Sven Tarp. 2010. "Lexicography or Terminography? The Lexicographer's Point of View". Pedro Antonio Fuertes Olivera (ed.) (2010). *Specialized Dictionaries for Learners*. Berlin/New York: De Gruyter, 27-36.

Clavo-Sebastián, R. M. and Martín de Hoyos, E. 2011. *Diccionario etimológico de términos de ciencias naturales*. Mira Ed.

Faber (ed.) et al. 2012. *A Cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized Language*. Berlin/Boston: Mouton De Gruyter.

Faber, Pamela, Pilar León-Araúz, and Arianne Reimerink. 2011. "Knowledge representation in EcoLexicon". In *Technological Innovation in the Teaching and Processing of LSPs: Proceedings of TISLID'10*, ed. Noa Talaván, Elena Martín-Monje, y Francisco Palazón, 367-386. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia.

- Faber, Pamela, Pilar León-Araúz and J. A. Prieto-Velasco. 2008. "Semantic relations, dynamicity and terminological knowledge bases". In *Proceedings of the 18th FIT World Congress*. Shanghai, China.
- Faber, Pamela, Pilar León-Araúz, J. A. Prieto-Velasco and Arianne Reimerink. 2007. "Linking Images and Words: the description of specialized concepts (extended version)". *International Journal of Lexicography* 20:1, 39-65.
- García-Aragón, Alejandro. 2013. "An Etymo-Cognitive Approach to Modern Greek Vocabulary Learning". In *Major Trends in Theoretical and Applied Linguistics: Selected Papers from the 20th ISTAL [3rd volume]*. London: Versita de Gruyter.
- García-Aragón, Alejandro. 2012. "Equivalentes para una lexicografía multicultural: estudio contrastivo de las figuras literarias de repetición en griego moderno y español", *Πολύφιλος / Poliphilos*, Ισπανικές Σπουδές, τόμ. 3, 58-85.
<<http://ejournals.lib.auth.gr/poliphilos/article/view/3053>>
- García-Aragón, Alejandro. 2011. "EcoLexicon: το συγκείμενο ως παράγοντας διαμόρφωσης γνωσιακών βάσεων εξειδικευμένης ορολογίας". In *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*. 8th ELETO Conference, Hellenic Language and Terminology, Athens, 327-340. ISBN 978-960-86069-8-2.
<www.eleto.gr/download/Conferences/8th%20Conference/Papers/8th_23-16_AragonAlejandro_Paper_V02.pdf>
- Goswami, U., C. Porpodas and S. Wheelwright. 1997. "Children's orthographic representations in English and Greek". *European Journal of Psychology of Education* 12(3): 273-292.
- Jackendoff, R. S. 2002. *Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, and Evolution*. Oxford University Press.
- Johnson, Mark. 1987. *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: University of Chicago Press.

- Kitsa, Voula [Κίτσα, Βούλα]. 2006. *Η διδασκαλία του λεξιλογίου της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Λεξικογραφική εφαρμογή. Μέθοδος εκμάθησης του λεξιλογίου μέσω των μορφημάτων που κατασκευάζουν τις λέξεις. Επίπεδο μέσων-προχωρημένων*. Θεσσαλονίκη: Υ.Ε.Π.Θ., Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Τμήμα Λεξικογραφίας.
- Kövecses, Zoltán. 2002. *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford: University Press.
- Lakoff, George. 1987. *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories reveal about the Mind*. Chicago & London: University of Chicago Press.
- Lakoff, George and Johnson, Mark. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- León-Araúz, Pilar, Pedro Javier Magaña, and Pamela Faber. 2009. “Managing inner and outer overinformation in EcoLexicon: an environmental ontology”. In *8ème conférence internationale Terminologie et Intelligence Artificielle*. Toulouse.
- Martín-Mingorance, L. 1998. *El Modelo Lexemático Funcional. El legado lingüístico de Leocadio Martín Mingorance*. Ed. A. Martín Rubiales, Granada.
- Mela-Athanasopoulou, Elizabeth. 2009. *Linguistic morphology for Greek University Students*. Thessaloniki: University Studio Press.
- Meyer, I., D. Skuce, L. Bowker and K. Eck. 1992. “Towards a New Generation of Terminological Resources: An Experiment in Building a Terminological Knowledge Base”. *Proceedings of the 14th International Conference on Computational Linguistics (COLING 92)*. 956-960.

Nielsen, Sandro. 2010. "Specialized Translation Dictionaries for Learners." Pedro A. Fuertes-Olivera (ed.) (2010). *Specialized Dictionaries for Learners*. Berlin/New York: De Gruyter, 69-82.

Novak, Joseph D. & Alberto J. Cañas. 2006. "The Theory Underlying Concept Maps and How To Construct and Use Them", Institute for Human and Machine Cognition.
<<http://cmap.ihmc.us/Publications/ResearchPapers/TheoryCmaps/TheoryUnderlyingConceptMaps.htm>>

Novak, Joseph D. 1998. *Learning, Creating, and Using Knowledge: Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations*. Lawrence Erlbaum Associates, (Mahwah).

Prieto-Velasco, J. A. 2008. *Información gráfica y grados de especialidad en el discurso científico-técnico: un estudio de corpus*. PhD Thesis University of Granada.

Tarp, Sven and Fuertes-Olivera, Pedro A. 2014. *Theory and practice of specialised online dictionaries: Lexicography versus terminography*. Walter de Gruyter.

Tarp, Sven. 2013a. "What should we demand from an online dictionary for specialized translation?". *Lexicographica - International Annual for Lexicography*, Vol. 29.

Tarp, Sven. 2013b. "Reflexiones sobre el papel y diseño de los diccionarios de traducción". *MonTi*, No. 5.

Tarp, Sven. 2008. *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge. General Lexicographical Theory with Particular Focus on Learner's Lexicography*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Tercedor Sánchez, Maribel, Clara Inés López Rodríguez and Pamela Faber. 2013. "Working with words: research methodologies in translation-oriented

lexicographic practice.” To appear in *TTR: traduction, terminologie, rédaction*.
Vol. XXV, no. 1: 181-214.

Ungerer, Friedrich & Hans-Jörg Schmid. 1996. *An introduction to cognitive linguistics*. London: Longman.

Yong, H. and J. Peng. 2007. *Bilingual Lexicography from a Communicative Perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.